

LBRIS

We know
books

KURT VONNEGUT s-a născut la 11 noiembrie 1922 în Indianapolis, într-o familie de origine germană. A studiat la Cornell University, Carnegie Institute și University of Chicago. A participat la cel de-Al Doilea Război Mondial, fiind luat prizonier de război la Dresda, unde a fost martor la distrugerea orașului, în urma bombardamentului din februarie 1945, experiență pe care o va evoca mai târziu în romanul *Abatorul cinci*. În anul 1952 a publicat *Pianul mecanic*, primul său roman, urmat apoi de *Sirenele de pe Titan*, *Mama Noapte*, *Leagănul pisicii*, *Fii binecuvântat, domnule Rosewater sau Nu strica orzul pe găște*, *Abatorul cinci sau Cruciada copiilor: un dans obligatoriu cu moartea*, *Micul dejun al campionilor sau La revedere, tristă zi de luni*, *Cutremur de timp* etc. Kurt Vonnegut a murit la 12 aprilie 2007.

Kurt Vonnegut

Pușcăriașul

Traducere din limba engleză și note
de Viorica Boitor

Toate persoanele, în viață sau decedate, sunt pure coincidențe.

PROLOG

Da – așa stau lucrurile, Kilgore Trout s-a întors. Nu s-a descurcat deloc acolo, afară. Nu-i nici o rușine în treaba asta. Sunt o grămadă de oameni cumsecade care nu reușesc să se descurce acolo, afară.

* * *

Azi-dimineață (16 noiembrie 1978) am primit o scrisoare de la un tânăr necunoscut, pe nume John Figler, expediată din Crown Point, statul Indiana. Localitatea Crown Point este faimoasă pentru evadarea reușită de jefuitorul de bănci John Dillinger în toiul Crizei Economice. Dillinger a evadat amenințându-și gardianul cu un pistol făcut dintr-un săpun dat cu cremă de ghetete. Gardianul cu pricina era o femeie. Dumnezeu să-i odihnească pe-amândoi, și pe el, și pe ea. Dillinger a fost Robin Hood-ul adolescenței mele. Este înmormântat lângă părinții mei – și lângă sora mea Alice, care l-a admirat mai mult decât mine – în cimitirul Crown Hill din Indianapolis. Tot acolo, în vârful colinei Crown Hill, se află și James Whitcomb Riley, „Poetul Indianaei“. În copilărie, mama mea l-a cunoscut îndeaproape.

Dillinger a fost executat brutal de agenții Biroului de Investigații Federale. A fost împușcat într-un loc public, deși nu a încercat să fugă sau să se opună arestării. Așa că lipsa mea de respect pentru FBI nu datează de ieri, de azi.

John Figler este un licean ce respectă legea. Îmi scrie în misiva lui că a citit aproape toate scrierile mele și este pregătit să enunțe singura idee care stă la baza operei mele de până acum. Următoarele cuvinte îi aparțin: „Iubirea se poate întâmpla să eșueze, dar politețea va triumfa.“

Afirmația lui mi se pare corectă – și completă. Mă aflu, așadar, acum, la cinci zile după ce-am împlinit cincizeci și șase de ani, în situația jenantă de a-mi da seama că nu era nevoie să scriu mai multe cărți. Era de ajuns și o telegramă de zece cuvinte.

Vorbesc serios.

Intuiția tânărului Figler m-a vizitat însă prea târziu. Între timp aproape că am terminat o nouă carte – pe aceasta.

* * *

Există în ea un personaj neînsemnat, un „Kenneth Whistler“ inspirat de un bărbat din Indianapolis din generația tatălui meu. Cel ce mi l-a inspirat se numea Powers Hapgood (1900-1949). Este menționat pe alocuri în istoria mișcării muncitorești americane pentru faptele lui de eroism din timpul unor greve sau al mișcărilor de protest împotriva executării lui Sacco și Vanzetti.

L-am întâlnit o singură dată. Luam prânzul împreună cu tata și cu unchiul Alex, fratele mai mic al tatii, la restaurantul Stegemeier's din centrul orașului Indianapolis, după întoarcerea mea din partea europeană a celui de-Al Doilea Război Mondial. Asta se întâmpla în iulie 1945. Prima bombă atomică nu fusese încă lansată în Japonia. Avea să fie cam într-o lună. Închipeți-vă.

Aveam douăzeci și doi de ani și încă purtam uniforma militară – eram un pifan a-ntâia, care rămăsese repetent la Universitatea Cornell în calitate de student la chimie înainte de a pleca la război. Perspectivele erau destul de sumbre. N-aveam nici o afacere familială în care să intru. Firma de arhitectură a tatii era terminată. El însuși era falit. Eu tocmai mă logodisem, cu gândul să mă însor, indiferent de situație, zicându-mi: „Care altă fată s-ar culca cu mine în afară de cea care mi-ar fi nevastă?“

Mama mea, după cum am tot relatat *ad nauseam*¹ în alte cărți, a refuzat să-și continue existența, nemaiputând fi ceea ce fusese la data căsătoriei ei – una dintre cele mai bogate femei din oraș.

* * *

Unchiul Alex a fost cel care a pus la cale acest prânz. Fusese coleg la Harvard cu Powers Hapgood. Harvard o să tot apară în cartea asta, deși eu unul n-am studiat niciodată acolo. Între timp, mi-a fost dat să predau acolo,

¹ Până la dezgust (în limba latină în original).

pe termen scurt și fără să mă remarc în mod deosebit – asta în timp ce mi se ducea de râpă căminul.

I-am mărturisit acest lucru unuia dintre studenții mei – că mi se duce de râpă căminul.

La care, acesta mi-a răspuns:

— *Se vede.*

Unchiul Alex avea niște vederi politice atât de conservatoare, încât nu cred că i-ar fi făcut plăcere să prânzească cu Hapgood dacă acesta nu i-ar fi fost coleg la Harvard. La vremea aceea Hapgood avea o funcție înaltă la syndicate, era vicepreședintele local al CIO. Mary, soția lui, candidase de nenumărate ori, din partea Partidului Socialist, la funcția de vicepreședintă a Statelor Unite.

De fapt, atunci când am participat întâia oară la niște alegeri la nivel național, i-am votat pe Norman Thomas și Mary Hapgood, fără să știu că ea e originară din Indianapolis. Au câștigat Franklin D. Roosevelt și Harry S. Truman. Îmi închipuiam că-s socialist. Credeam că socialismul o să-i prindă bine omului de rând. Ca un soldat infanterist cu gradul de fruntaș, de bună seamă, chiar eram un omuleț de rând.

* * *

Întâlnirea asta cu Hapgood a avut loc deoarece îi spusese unchiului Alex că s-ar putea să încerc să-mi caut o slujbă la syndicate după ce o să fiu lăsat la vatră. Pe vremea aceea, syndicatele erau niște instrumente admirabile când venea vorba de obținerea unor chestii din

partea patronatelor, ca, de pildă, dreptatea economică. Unchiul Alex trebuie să-și fi zis în sinea lui ceva de genul: „Doamne ajută! Până și zeii luptă zadarnic contra prostiei. Ei bine – măcar îl avem pe tipul ăsta de la Harvard, cu care poate discuta despre visul lui ridicol.“

(Schiller este primul care a spus așa ceva despre prostie și zei. Iată replica lui Nietzsche: „Până și zeii luptă zadarnic împotriva *plictiselii*.“)

Am luat, așadar, loc împreună cu unchiul Alex la o masă din față la Stegemeier's, am comandat niște bere și am așteptat sosirea tatii și a lui Hapgood. Aveau să vină pe rând. Dacă ar fi venit deodată, n-ar fi avut ce să discute pe drum. La data aceea tata își pierduse orice urmă de interes pentru politică, istorie, economie și alte chestiuni din astea. Se apucase să spună că oamenii vorbesc prea mult. Senzațiile îi păreau mai importante decât ideile – mai ales senzația provocată de pipăirea a tot felul de materiale cu buricele degetelor. După vreo douăzeci de ani, pe patul de moarte, avea să-mi spună că și-ar fi dorit să fi fost olar, să facă toată ziua plăcinte din lut.

Treaba asta mi s-a părut întristătoare – asta fiindcă era o persoană extrem de bine școlită. Aveam sentimentul că își aruncă la gunoi toată știința și inteligența asemenea soldatului care, în timpul retragerii, își abandonează pușca și echipamentul.

Altora asta li s-a părut o idee frumoasă. Se bucura de popularitate în rândul concitadinilor săi, avea niște mâini uimitor de talentate. Era întotdeauna curtenitor

și inocent. Lui toți artiștii meșteșugari îi păreau niște îngeri, oricât de obtuzi ar fi fost în realitate.

Unchiul Alex, că veni vorba, nu-și putea folosi mâinile la nimic. După cum nici maică-mea nu era în stare. Ea nu era în stare nici măcar să pregătească un mic-dejun ori să coasă măcar un nasture.

Powers Hapgood știa să extragă cărbuni. Asta a făcut după absolvirea Harvardului, în timp ce colegii lui de promoție se angajau în afaceri de familie, la bursă sau în sistemul bancar, și așa mai departe: el extrăgea cărbuni. Avea convingerea că un adevărat prieten al poporului trebuie să fie el însuși muncitor – și unul bun, pe deasupra.

Așadar, trebuie să recunosc că, atunci când am ajuns să-l cunosc bine, când am ajuns să aduc cu un adult, tata era un om cumsecade în plină retragere din calea vieții. Mama se predase deja și dispăruse din organigrama noastră. Așa se face că toată viața m-a însoțit un sentiment al înfrângerii. Așa se face că întotdeauna m-au fascinat veteranii curajoși precum Powers Hapgood și alți câțiva, care încă erau dornici să știe ce se-ntâmplă cu adevărat în jurul lor, care încă erau plini de idei referitoare la mijloacele prin care ar putea fi smulsă victoria din fălcile înțeleștate ale înfrângerii. „Dacă țin neapărat să-mi trăiesc viața“, mi-am zis eu, „n-ar strica să le calc pe urme.“

* * *

Cândva am încercat să scriu o povestire despre reîntâlnirea mea cu tata în rai. De fapt, așa s-a născut o

primă versiune a acestei cărți. În povestirea asta speram să-i devin cu adevărat un prieten de nădejde. Povestirea a luat-o însă razna la modul pervers, așa cum se întâmplă adesea cu povestirile despre oamenii pe care i-am cunoscut. Se pare că în ceruri oamenii puteau avea fiecare vârsta pentru care optau, atâta vreme cât trecuseră deja prin vârsta respectivă pe pământ. Astfel, de pildă, John Rockefeller, fondatorul lui Standard Oil, putea avea orice vârstă până-n nouăzeci și opt de ani. Tutankhamon putea avea orice vârstă până-n nouăsprezece ani, și așa mai departe. În calitatea mea de autor al respectivei povestiri, am fost crunt dezamăgit de faptul că în rai tata a ales să aibă numai nouă ani.

Eu unul îmi alesesem vârsta de patruzeci și patru de ani – o vârstă respectabilă și, în același timp, una încă sexy. Dezamăgirea pricinuită de tata s-a transformat în rușine și furie. La cei nouă ani ai lui, aducea cu un lemurian, ziceai că-i tot numai ochi și mâini. Avea un stoc interminabil de creioane și planșe de desen și se ținea scai de mine, desenând absolut totul și stăruind să-i admir fiecare desen de-ndată ce-l termina. Câte o cunoștință nouă mă întreba cine-i băiețelul ăsta bizar, iar eu eram nevoit să spun adevărul, fiindcă în rai nu ai cum să minți: „E tata.“

Bătăușilor le plăcea să-l chinuiască, pentru că el era altfel decât ceilalți copii. Nu-i plăceau nici pâlăvrăgeala, nici jocurile copiilor. Derbedeilor le plăcea să-l fugărească, să-l prindă și să-i dea jos pantalonii și chiloții, pe care-i aruncau apoi în gura iadului. Gura iadului aducea

cu o fântână la care-ți pui o dorință în gând, dar fără găleată și troliu. Dacă te aplecai deasupra ei, auzai vag de tot cum din fundul ei răzbat zbieretele lui Hitler și ale lui Nero, ale Salomeei și ale lui Iuda, și ale altora de teapa lor. Mi-l imaginam pe Hitler suferind deja cele mai cumplite chinuri atunci când se pomenea cu chiloții tatii împodobindu-i capul.

Ori de câte ori i se furau chiloții, tata alerga la mine vânat de furie. Se pare că eu tocmai îmi făcusem niște prieteni noi pe care îi impresionam cu manierele mele elegante – și, hodoronc-tronc, numai ce mă trezeam că apare tata urlând ca din gură de șarpe, cu cuculețul fluturându-i în vânt.

M-am plâns mamei pe tema asta, dar ea mi-a spus că n-a auzit nici de el, nici de mine, căci avea doar șaisprezece ani. Așa că am rămas cu el pe cap și nu-mi rămânea decât să mă răstesc la el din când în când:

— Te rog să crești și tu odată, tată, ce Dumnezeu!

Și tot așa. Ținea morțiș să fie o povestire foarte neprietenoasă, așa că am renunțat s-o mai scriu.

* * *

Iar acum, în luna iulie a anului 1945, tata a intrat în restaurantul Stegemeier's cât se poate de viu. Avea cam vârsta mea de-acum, un văduv ce nu manifesta nici cel mai mic interes pentru o nouă căsătorie și care nu avea câtuși de puțin chef să aibă vreo iubită de orice fel. Purta o mustață ca a mea de-acum. Pe vremea aia mă bărbieream până la os.

Lua sfârșit o experiență cumplită – un colaps economic planetar urmat de un război planetar. Bărbații angajați în conflict începeau să se întoarcă acasă pretutindeni. Ați putea crede că tata a comentat situația asta, faptul că ne aflăm în zorii unei ere noi, fie și numai în treacăt. Ei bine, n-a comentat-o.

Ne-a relatat în schimb, într-o manieră de-a dreptul încântătoare, aventura pe care a avut-o în dimineața aceea. În timp ce venea cu mașina spre centru, i-a fost dat să vadă lucrările de demolare a unei case vechi. S-a oprit și i-a privit cu atenție structura de rezistență. A observat că pragul de la intrarea din față este confecționat dintr-o esență de lemn neobișnuită, care, în cele din urmă, a stabilit el că ar fi plop. Am înțeles de la el că avea cam douăzeci de centimetri pe un metru douăzeci. L-a admirat atât de mult, încât tipii de la demolări i l-au dat lui. A împrumutat de la ei un ciocan și, cu ajutorul lui, a scos toate cuiele aflate la vedere.

A dus apoi bucata de lemn la un gater, s-o taie în șipci. Avea să hotărască mai târziu ce să facă cu ele. Mai presus de orice, voia să vadă fibrele acestui lemn neobișnuit. A trebuit să-i asigure pe cei de la gater că n-a mai rămas nici un cui în bucata de cherestea. Și i-a asigurat. Când colo, mai rămăsese unul în ea. I se tocise floarea, așa că nu se vedea. Când roata dințată a fierăstrăului a lovit cuiul, s-a auzit un scrâșnet asurzitor. Cureaua de transmisie care se opintea să învârtă fierăstrăul înțepenit a început să scoată fum.

Așa că tata a trebuit să plătească și o lamă de fierăstrău și o curea nouă, și i s-a spus să nu mai vină niciodată

cu o bucată de cherestea folosită. Treaba asta i s-a părut încântătoare. Povestirea lui era ca un basm cu o morală din care toată lumea avea ceva de învățat.

Unchiul Alex și cu mine n-am avut pe moment o reacție entuziastă la auzul ei. Ca toate povestirile tatii, și aceasta era frumos ambalată și de sine stătătoare, întocmai ca un ou.

* * *

Așa că am mai comandat un rând de bere. Ulterior, unchiul Alex avea să devină unul dintre fondatorii filialei Indianapolis a Alcoolicilor Anonimi, deși nevastă-sa avea să susțină nu o dată, insinuant, că el unul n-a fost nicicând un alcoolic. Acum s-a apucat să discute despre Compania de Conserve Columbia, o fabrică de conserve înființată de tatăl lui Powers Hapgood, William, tot un absolvent de Harvard, la Indianapolis în anul 1903. A fost un experiment celebru în domeniul democrației industriale, dar eu unul nu mai auzisem de el până acum. Nu auzisem eu de multe altele.

Compania de Conserve Columbia producea supe, tocană chili, ketchup și alte alimente. Depindea în mare măsură de roșii. Compania nu a înregistrat un profit mai devreme de 1916. De-ndată ce a realizat un profit, tatăl lui Powers Hapgood a început să le ofere angajaților săi niște beneficii pe care, în opinia lui, erau în mod firesc îndreptățiți să le capete muncitorii de pretutindeni, din lumea întreagă. Ceilalți acționari principali erau cei doi frați ai lui, și ei absolvenți de Harvard, și și-au dat și ei acordul.

Așa se face că a înființat un consiliu din șapte muncitori, care urmau să recomande comisiei de directori nivelul salariilor și condițiile de lucru din fabrică. Comisia, fără să-i fi cerut nimeni, declarase deja că nu vor mai exista disponibilizări temporare nici măcar într-o industrie sezonieră ca aceasta, că concediile vor fi plătite, că asistența medicală pentru muncitori și familiile acestora va fi gratuită, că se vor acorda concedii medicale plătite și va exista un sistem de asigurare a pensiilor, iar obiectivul final al companiei era ca, printr-un sistem de bonusuri în acțiuni, aceasta să devină proprietatea muncitorilor.

— Praful s-a ales de ea, a conchis unchiul Alex cu un surâs ce părea să sugereze o satisfacție darwinistă.

Tata a rămas tăcut. Se prea poate să nici nu-l fi ascultat.

* * *

Țin în mână un exemplar al studiului *Frații Hapgood: Trei frați onești* de Michael D. Marcaccio (Editura Universității Virginia, Charlottesville, 1977). Cei trei frați din subtitlu au fost William, întemeietorul Companiei de Conserve Columbia, Norman și Hutchins, cu toții absolvenți de Harvard, care au fost și gazetari și redactori cu simpatii socialiste, și autori de cărți la New York și în împrejurimile lui. După părerea domnului Marcaccio, Conservele Columbia au reprezentat un succes pe linie până în anul 1931, când Criza Economică i-a dat o lovitură mortală. Muncitorii au fost disponibilizați în număr mare, iar cei care și-au